

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นใน
งานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. งานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย
  - 1.1 ความหมายของงานวิชาการ
  - 1.2 ขอบเขตของงานวิชาการ
  - 1.3 บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ
2. ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย
  - 2.1 ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่น
  - 2.2 ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น
  - 2.3 การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

1.1 ความหมายและความสำคัญของงานวิชาการ

โรงเรียนมัธยมศึกษาถือว่างานวิชาการมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของ
งานบริหารโรงเรียน เพราะงานวิชาการเป็นงานสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพ ความรู้ จริยธรรม
และคุณสมบัติที่สังคมต้องการ ซึ่งนักการศึกษาที่มีแนวคิดเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของ
งานวิชาการดังนี้

Fisk (1957) ให้ทัศนะว่า "งานวิชาการเป็นความรับผิดชอบของ
โรงเรียน ตั้งแต่การบ่งถึงปรัชญาและจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของโรงเรียนโดยคำนึงถึง
บุคคลในอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนเป็นพื้นฐาน รวมถึงการประเมินผลแผนทางการศึกษาอย่าง
ต่อเนื่อง และกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง

Miller (1965) สรุปว่า "งานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน และที่สำคัญที่สุดได้แก่การจัดแผนการสอนและการปฏิบัติตามแผน รวมทั้งการวัดผลและการจัดบริการการสอน"

สุมิตร คุณากร (2518) กล่าวถึงความหมายของงานวิชาการว่า "หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างภายในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดความรู้และการศึกษาของเด็ก"

ภิญโญ สาร (2519) กล่าวถึงความสำคัญของงานวิชาการว่า "เป็นกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ"

กรมสามัญศึกษา (2519) ให้แนวคิดที่ว่า "งานวิชาการเป็นงานหลักของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนประเภทใด มาตรฐานหรือคุณภาพการศึกษามักจะได้รับพิจารณาขึ้นมูลฐานจากผลงานด้านวิชาการ เป็นพิเศษ"

ประกอบ สุพันธ์ (2530) ได้ให้ความหมายของงานวิชาการว่า "หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพบรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร"

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของงานวิชาการที่กล่าวมา สรุปได้ว่า งานวิชาการหมายถึงกิจกรรมทุกชนิดที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ ซึ่งโรงเรียนต้องจัดขึ้นเพื่อปรับปรุง พัฒนา และส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นโรงเรียนมัธยมศึกษาจะต้องปฏิบัติงานวิชาการเพื่อจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาในทุก ๆ ด้าน โดยมีวิธีการและแนวทางในการปฏิบัติตามแนวทางของแต่ละโรงเรียน

1.2 ขอบเขตของงานวิชาการ

เนื่องจากงานวิชาการ ประกอบด้วยกิจกรรมทุกชนิดที่จัดขึ้นภายในโรงเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ขอบเขตของงานวิชาการจึงกว้างขวางและครอบคลุมงานหลายด้าน ดังนั้นบุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียน

ต้องรู้และเข้าใจขอบเขตของงานวิชาการเป็นอย่างดี จึงจะทำให้งานวิชาการของโรงเรียน บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ซึ่งนักการศึกษาได้กำหนดขอบเขตงานวิชาการไว้ดังนี้

Miller (1965) ได้กล่าวถึงงานวิชาการประกอบด้วยสิ่งสำคัญ

4 ประการคือ

1. การจัดโปรแกรมการเรียน
2. การปฏิบัติตามโปรแกรม
3. การติดตามการเรียนการสอน
4. การจัดบริการการสอน

เอกวิทย์ ฌ กลาง (2516) ได้ให้ขอบข่ายของงานวิชาการไว้ดังนี้

1. หลักสูตรการสอน
2. อุปกรณ์การสอน
3. การจัดแบบเรียน
4. คู่มือครู
5. การจัดชั้นเรียน
6. การจัดครูเข้าสอน
7. การปรับปรุงการเรียนการสอน
8. การฝึกอบรมครูประจำการ
9. การเผยแพร่วิชาการ
10. การวัดผลการศึกษา
11. การวิจัยค้นคว้า
12. การประเมินมาตรฐานโรงเรียน
13. การตรวจเยี่ยมและนิเทศการศึกษา

ประเสริฐ จินุพงษ์ และ เตโช บุญยภักดี (2516) จำแนกงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาออกเป็น 7 ประเภทดังนี้

1. การวางโครงการดำเนินงานของโรงเรียน

2. การจัดทำโครงการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร
3. การแนะนำควบคุมการสอนของครูให้เป็นไปตามโครงการสอน
4. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมการเรียนการสอน
5. การดำเนินการวัดผลการศึกษาให้ถูกต้องตามระเบียบและหลักการ

วัดผลการศึกษา

6. การสนับสนุนให้มีการค้นคว้า ทดลอง ปรับปรุงวิธีการสอนให้ดียิ่งขึ้น
7. การจัดให้มีการประชุมอบรมครูในโรงเรียน เช่น การปฐมนิเทศครูใหม่ การประชุมครูเพื่อพิจารณาปัญหาต่าง ๆ

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2521) จัดแบ่งงานวิชาการ ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. งานประจำ เป็นงานที่โรงเรียนต้องทำเป็นประจำ คือ การจัดโปรแกรมการเรียนตามหลักสูตรการจัดชั้นเรียน การจัดตารางสอน การจัดครูสอนแทน การประเมินผลการเรียน การรับนักเรียนใหม่ การปฐมนิเทศครูใหม่ การนิเทศภายใน การพิจารณาแบบเรียน การพิจารณาสื่อการเรียนการสอนซ่อมเสริมการส่งเสริมเด็กที่เรียนดี การจัดบริการเอกสารการใช้หลักสูตร การจัดห้องวิชาการเพื่อทำหน้าที่พัฒนาการเรียนการสอน การจัดทำมีการใช้ทรัพยากรบุคคลภายนอกโรงเรียน การจัดทำมีความร่วมมือทางวิชาการ ระหว่างโรงเรียน และการส่งเสริมให้เด็กมาเรียนสม่ำเสมอ

2. งานโครงการ เป็นงานวางแผนปฏิบัติงานโดยมีขั้นตอน มีเป้าหมายของงานที่แน่ชัด โดยปกติงานโครงการของโรงเรียนจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ
  - 2.1 โครงการระยะสั้น ได้แก่ โครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นหลักในการดำเนินงานให้เสร็จสิ้นในระยะเวลายันสั้น เช่น 1 วัน 3 วัน 5 วัน ฯลฯ แต่ไม่เกิน 1 ปี เช่น โครงการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการก่อนเปิดภาคเรียน เป็นต้น
  - 2.2 โครงการระยะยาว ได้แก่ โครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นหลักในการดำเนินงานให้เสร็จสิ้นหรือสมบูรณ์ตามเป้าหมายในระยะเวลา 1 ปีขึ้นไป แต่ไม่ควรเกิน 3 ปี เช่น โครงการจัดทำธนาคารข้อสอบ โครงการส่งเสริมการเรียนวิชาการงานและอาชีพ เป็นต้น

3. งานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับงานวิชาการ ได้แก่ การวัดผลการศึกษา
งานแนะแนว งานห้องสมุด งานโสตทัศนศึกษา

วรรณิ เสียงแจ้ว (2524) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับงานวิชาการว่า
ประกอบด้วย 2 ด้านคือ

1. การบริหารงานวิชาการที่เกี่ยวกับตัวครู ควรพบปะให้ความสนิสนม
เข้าใจครูให้ถ่องแท้ให้รู้ว่ามีความสามารถอะไร เปิดโอกาสให้ครูเสนอโครงการเกี่ยวกับ
การเรียนการสอน นิเทศครูให้ทำการสอนให้ได้ผลเต็มที่ แบ่งครูเป็นสายประชุมร่วมกันสัปดาห์
ละ 1 ครั้ง เพื่อวางแผนการสอน แบ่งคาบการเรียน การจัดทำสื่อการเรียนการสอน
2. การบริหารงานวิชาการที่เกี่ยวกับหลักสูตร หลักสูตรจะตั้งเป้าหมาย
การเรียนการสอนอย่างไร จะต้องจัดดำเนินงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น มี
ปฏิทินงานเดือนความจำ มีป้ายติดข่าว แบ่งครูตามกลุ่มวิชาเพื่อวางแผนจัดกิจกรรมให้
สอดคล้องกับหลักสูตร

บันลือ พฤษะวัน (2525) ได้จำแนกงานวิชาการในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. งานเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง ได้แก่ การจัดครูเข้า
ประจำชั้นและประจำวิชา การจัดการการสอน การเตรียมงานก่อนเปิดเรียน การจัดบริการ
ห้องสมุด จัดหาวัสดุอุปกรณ์และเอกสารหลักสูตรให้พร้อมรวมทั้งการจัดทำโครงการวัดผล
การศึกษาตลอดปี และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของหมวดวิชา
2. การจัดบริการอื่นที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ได้แก่ การจัด
บริการแนะแนว การจัดกิจกรรมลูกเสือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมและ
การกีฬา
3. งานเกี่ยวกับบุคลากร ได้แก่ การจัดสายงานตามหมวดหมู่และ
ความถนัดของครู เช่น ครูหัวหน้าหมวดวิชา ครูธุรการ ครูฝ่ายปกครอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2525) กล่าวถึงงานวิชาการว่า
งานวิชาการประกอบด้วย

1. งานหลักสูตร ได้แก่ การบริหารหลักสูตร การจัดทำประมวล

การสอน การทำบันทึกการสอน การทำคู่มือการสอน เป็นต้น

2. การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดทำตารางสอน การจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เป็นต้น

3. งานนิเทศการศึกษา ได้แก่ ตรวจสอบชั้นเรียน การแนะนำ การเรียนการสอน เป็นต้น

บุญมี เฌรยอด (2528) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับขอบเขตของงานวิชาการ ภายในโรงเรียนไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรและเอกสารการใช้หลักสูตร
2. ตารางสอนและวิธีสอน
3. วัสดุอุปกรณ์และการใช้แหล่งทรัพยากรในห้องเรียน
4. ห้องสมุด
5. กิจกรรมนักเรียน
6. การนิเทศงานวิชาการในโรงเรียน
7. การกำหนดให้ครู อาจารย์ ปฏิบัติงานวิชาการ
8. การแนะแนว
9. การวัดผลและประเมินผลการศึกษา
10. การวางแผนปรับปรุงงานวิชาการ

กรมสามัญศึกษา (2529) ได้กำหนดขอบเขตงานวิชาการภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา คือ

1. งานด้านการเรียนการสอน หมายถึง งานเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย หลักการ และโครงสร้างของหลักสูตร ตลอดจนงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 หลักสูตร (ลักษณะการกำหนดทางเพื่อการเตรียมการสอน)
  - เนื้อหาของหลักสูตร
  - การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของ

ท้องถิ่น

- การสร้างหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น
- แผนการเรียนการสอน
- บันทึกการสอน
- การจัดครูเข้าสอน การสอนแทน
- การจัดแผนการเรียน และจัดนักเรียนเข้าแผนการเรียน
- การผลิตสื่อและอุปกรณ์การสอน
- การพัฒนาครู อบรมครู เพื่อจุดประสงค์ในการเรียน

การสอน

- การจัดกิจกรรมในหลักสูตร

1.2 การเรียนการสอน (ขั้นปฏิบัติ)

- เทคนิคและวิธีการสอน
- กิจกรรมการเรียนการสอน
- การใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน

1.3 การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน

- วิธีการวัดและประเมินผล
- การสร้าง เครื่องมือ
- งานทะเบียนวัดผล และรายงานผลความก้าวหน้าของ

นักเรียน

2. งานด้านการสนับสนุนการเรียนการสอน หมายถึง งานส่งเสริมให้
การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย

2.1 งานบุคลากร

- การปฐมนิเทศครูใหม่
- การพัฒนาและอบรมครูที่มีได้มีจุดประสงค์เพื่อการเรียน

การสอนโดยตรง เช่น การอบรมเรื่องการควบคุมการก่อสร้าง การเสริมสร้างจริยธรรม
คุณธรรมให้แก่นักเรียน

2.2 งานอาคารสถานที่

- การใช้ห้องเรียน อาคารเรียน ห้องปฏิบัติการ และ

พื้นที่บริ เวณปฏิบัติงาน

2.3 งานบริการ

- การแนะแนว
- การซ่อม เสริม
- กิจกรรมนักเรียน
- โสตทัศนศึกษา
- ห้องสมุด
- ห้องพยาบาล
- โภชนาการ

สรุปได้ว่า ขอบเขตงานวิชาการประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการเรียน การสอนโดยตรง ที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้การศึกษาที่มีคุณภาพในที่สุด สำหรับกรมสามัญศึกษาได้กำหนดขอบ เขตงานวิชาการภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา นั้น ประกอบด้วย 1) งานด้านการเรียนการสอน ซึ่งเป็นงานเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและการปฏิบัติการ เรียน การสอน และ 2) งานด้านการสนับสนุนการเรียนการสอน คืองานที่ส่งเสริมให้การ เรียน การสอนมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

1.3 บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ

จากขอบ เขตงานวิชาการที่กล่าวมาจะ เห็นได้ว่าขอบ เขตงานวิชาการของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษามีขอบ เขตงานที่กว้างขวางมากเกินกว่าที่ผู้บริหาร โรงเรียนจะปฏิบัติงานแต่เพียงลำพังคนเดียวได้ โรงเรียนจึงต้องมีคณะกรรมการที่ปรึกษาทาง วิชาการไว้สำหรับให้คำแนะนำหรือ เสนอแนะแนวทาง นอกจากคณะกรรมการที่ปรึกษาทาง วิชาการแล้ว ผู้บริหารจำเป็นต้องมีคนช่วยเหลือในด้านการนำแผนบริหารงานวิชาการหรือนโยบายสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลืองานวิชาการผู้บริหาร คือ ผู้ช่วยผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการและหัวหน้าหมวดวิชาต่าง ๆ ดังจะได้กล่าวถึงหน้าที่ของบุคลากรเหล่านี้ในด้าน

การปฏิบัติงานวิชาการดังนี้

ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ

สุดใจ เหล่าสุนทร (2505) กล่าวว่า ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ ควรมีบทบาทดังนี้

1. รู้จักหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่เป็นอย่างดี รู้ขอบพร้อมของหลักสูตร สามารถบอกได้ว่าอะไรอ่อนอะไรแข็ง อะไรเรียนไปแล้วได้ประโยชน์หรือไม่เพียงใด
2. ต้องรู้ว่าต้องการคนที่จะใช้มีความสามารถเพียงใด สอนอะไรบ้าง สอนสูงถึงชั้นไหน
3. ต้องรู้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการทำหลักสูตรในปัจจุบันว่า ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการในปัจจุบัน
4. รู้กำลังคนที่มีอยู่ รู้ความสามารถ ความประพฤติ สวัสดิภาพของเขา โดยพยายามรู้อย่างระมัดระวัง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นเครื่องช่วยชี้ให้เห็นคนได้ถูกต้อง
5. รู้ว่าโรงเรียนมีความสะดวกเท่าไร จุฬนักเรียนเท่าไร ก็ต้อง
6. ระเบียบปฏิบัติในการคัดเลือกคนเข้าเรียน
7. ต้องทราบระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนของนักเรียน
8. ต้องทราบว่าที่อื่น เป็นอย่างไร ในเรื่องหลักสูตรการสอน เพื่อการเปรียบเทียบและเพื่อช่วยในการปรับปรุงงานวิชาการ

Thurman (1969) กล่าวว่า ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่และความรับผิดชอบ คือ

1. เป็นผู้นำทางด้านการสอน
2. ช่วยในการวางแผนโปรแกรมการศึกษาที่จะดำเนินการต่อไป
3. ช่วยในการ เลือกครูอาจารย์เข้ามาทำการสอน
4. ช่วยทำให้โปรแกรมการสอนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโรงเรียน และความต้องการของท้องถิ่น
5. ส่งเสริมให้ครูอาจารย์รู้จักวิธีการสอนใหม่ ๆ และทำการทดลองใช้
6. ประชุมผู้ปกครองนักเรียน เพื่อแจ้งโปรแกรมการศึกษาให้ทราบ

7. ช่วยครูอาจารย์ปรับปรุงสถานการณ์การเรียนการสอนให้มี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
8. ช่วยครูอาจารย์แก้ปัญหา เกี่ยวกับการควบคุมนักเรียนให้อยู่ใน
ระเบียบวินัย
9. ช่วยเหลือครูอาจารย์ให้รู้จักใช้อุปกรณ์การสอนอย่างมีประสิทธิภาพ
10. จัดหาที่ปรึกษา เพื่อช่วย เหลือครูอาจารย์
11. ทำงานร่วมกับผู้ประสานงานด้านการเรียนการสอนอื่น ๆ
ศึกษานิเทศก์และผู้ร่วมงานอื่น ๆ เพื่อที่จะทำให้โปรแกรมการศึกษาทั้งหมดมีความสัมพันธ์กัน
12. ทำงานร่วมกับผู้ประสานงานด้านบริหาร เพื่อที่จะทำให้การปฏิบัติ
ในด้านต่าง ๆ เช่น โรงอาหาร งานธุรการ การใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนให้เป็นไป
อย่างราบรื่น

กรมสามัญศึกษา (2519) กล่าวถึงหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ

ดังนี้

1. วางโครงการการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนและรับผิดชอบ
การดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของโรงเรียน
2. ควบคุมดูแลการจัดตารางสอน
3. จัดให้มีการทำโครงการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรและปรับปรุง
ให้ใช้ได้อยู่เสมอ
4. ร่วมมือกับหัวหน้าหมวดวิชาวางนโยบายเกี่ยวกับการเรียนการสอน
โดยทั่วไป และสนับสนุนให้มีการค้นคว้าทดลอง ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น
5. อบรมชี้แจงครูภายในโรงเรียนให้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติทาง
วิชาการ เกี่ยวกับการเรียนการสอนและวัดผล
6. จัดทำคู่มือครูและคู่มือการเรียนของนักเรียน
7. จัดให้มีโครงการในกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อเสริมความรู้ให้นักเรียน
8. พิจารณานั่งสือแบบเรียน คู่มือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เห็นว่าเป็น
ประโยชน์ในการสอนและจัดให้มีเอกสารต่าง ๆ ประกอบความรู้

9. เสนอแนะในการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชา
10. จัดสรรและควบคุมเงินที่จะใช้ทางวิชาการ
11. ควบคุมการจัดซื้อ การเก็บรักษา และการใช้อุปกรณ์
12. เสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารในการพิจารณาความดีความชอบ

ของบุคลากรในฝ่ายวิชาการ

นอกจากนี้ กรมสามัญศึกษา (2527) ยังกำหนดหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการในการปฏิบัติงานวิชาการเพิ่มเติม คือ

1. งานที่หลายฝ่ายพิจารณาร่วมกันโดยมีฝ่ายวิชาการเป็นเจ้าของเรื่อง เช่น การจัดแผนการเรียนและการแบ่งกลุ่มนักเรียนเข้าเรียนวิชาเลือก พิจารณาจัดสรรงบประมาณงานวิชาการ วางแผนการประเมินผลประจำภาคเรียน และการสัมมนาปฏิบัติการทางวิชาการภายในโรงเรียน เป็นต้น
2. งานที่ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการรับผิดชอบดูแลโดยตรง เช่น การจัดตารางสอน การจัดทำแผนการสอนประจำภาค บริการสื่อการเรียนการสอนสำหรับครู บริการห้องสมุด และวัสดุทัศนูปกรณ์ การจัดกิจกรรมและสอนซ่อมเสริม ควบคุมการประเมินผลการเรียนของสายวิชาต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และหลักวิชา ดูแลช่วยเหลือให้การใช้สถานฝึกอาชีพ ให้เป็นไปตามระเบียบและหลักเกณฑ์ เป็นต้น
3. งานส่งเสริมและประสานงาน เช่น ส่งเสริมในสายวิชา ทำแผนการสอนและโครงการเรียน ประสานโครงการเรียนระหว่างวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาศิลปปฏิบัติให้เสริมงานกัน เป็นโครงการใหญ่และเกิดผลงาน ประสานโครงการฝ่ายวิชาสามัญและกิจกรรมนักเรียนให้สอดคล้องรับกัน ส่งเสริมและช่วยเหลือให้หมวดวิชาสร้างวัตถุประสงค์การสอนและเครื่องมือวัดผลขึ้นใช้เอง สร้างคู่มือประกอบการเรียนการสอนและอุปกรณ์ต่าง ๆ ขึ้นใช้ประกอบการสอน เป็นต้น งานต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องเมื่อผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการเชิญหัวหน้าหมวดวิชามาประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกันแล้วช่วยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ด้วย
4. งานที่เกี่ยวกับรายงานและเสนอแนะ ตามปกติผู้บริหารโรงเรียนจะมีเวลาเอาใจใส่งานวิชาการน้อยอยู่แล้ว ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการต้องเตรียมข้อมูลต่าง ๆ ที่รับผิดชอบ

ให้พร้อมที่จะรับการตรวจสอบหรือพร้อมที่จะรับการตรวจสอบหรือพร้อมที่จะชี้แจงให้ข้อ เสนอแนะ
เมื่อมีโอกาสเหมาะสม

จึงนับได้ว่าผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ เป็นบุคคลสำคัญยิ่งในการปฏิบัติงาน
วิชาการในโรงเรียน เพราะผู้บริหารโรงเรียนถึงแม้จะมีหน้าที่สูงสุดในงานด้านวิชาการ แต่
นับเป็นเพียงผู้กำหนดนโยบายทั่ว ๆ ไป ส่วนการปฏิบัติจริงแล้วมักมอบอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ
ให้แก่ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ

หัวหน้าหมวดวิชา

หัวหน้าหมวดวิชา เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการบริหารงานชั้นปฏิบัติการ
ดังนั้นงานวิชาการของโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพ ถ้าหัวหน้าหมวดวิชามีความรู้ ความสามารถ
รับผิดชอบในการปฏิบัติงานวิชาการเป็นอย่างดี ซึ่งบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าหมวดวิชาใน
งานวิชาการได้มีการกำหนดไว้ดังนี้

Rose L. Neagley and Evan N. Dean (1964) กล่าวถึงหน้าที่
และความรับผิดชอบของหัวหน้าหมวดวิชา ดังต่อไปนี้

1. ทำการสอนให้เป็นตัวอย่างที่ดีและสามารถสาธิตการสอนได้
2. จัดตำราอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การสอนดีขึ้น
3. เยี่ยมห้องเรียน ทำงานร่วมกับครูอื่น ๆ แนะนำวิทยากรแขนง
ต่าง ๆ จัดให้มีทัศนศึกษา จัดทำโสตทัศนวัสดุให้ตามความเหมาะสม
4. ร่วมกับครูในหมวดวิชาปรับปรุงหลักสูตร ประมวลการสอนและ
ตำรา
5. ช่วยเหลือในการปฐมนิเทศครูใหม่
6. ช่วยแนะนำจัดหาครูแทน เมื่อครูคนใดคนหนึ่งขาด
7. ถ้าหากมีการฝึกสอนในโรงเรียน ก็ควรให้ความช่วยเหลือแก่นิสิต
ฝึกสอน
8. ให้คำปรึกษาแก่ครูทั้งในด้านส่วนตัวและการสอน เป็นการบำรุง
ขวัญหรือให้กำลังใจอย่างมีประสิทธิภาพ

9. ยอมรับและส่งเสริมครูที่มีความคิดริเริ่มในด้านการสอนหรือด้านอื่น ๆ
10. ให้มีการประชุมครูในหมวดวิชาอย่างสม่ำเสมอ
11. รับหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อภายในหมวดวิชา
12. ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานในหมวดวิชาทำการค้นคว้าวิจัย
13. ช่วยเหลือกิจกรรมพิเศษนอกเหนือจากการเรียนการสอน โดยการช่วยเหลือกิจกรรมและให้ความสะดวก เช่น กิจกรรมของชุมชน โปรแกรมของชุมชน และการปรึกษาแนวอาชีพ
14. ให้ความช่วยเหลือแก่ครูที่มีปัญหาเรื่องระเบียบวินัย
15. ช่วยเหลือนักเรียนในการตัดสินใจเลือกวิชาเรียนภายในหมวดของตน
16. ให้ความช่วยเหลือแก่โครงการแนะแนว
17. เป็นผู้นำในการเตรียมการวางแผนการทดสอบ

กรมสามัญศึกษา (2519) กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้าหมวดวิชา ในเอกสารคู่มือผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนี้

1. วางแผนการสอนเป็นระยะร่วมกับครูในหมวดวิชา ให้เป็นไปตามหลักสูตร
2. ให้คำแนะนำหรือนิเทศครูในหมวดวิชา เรื่องหลักสูตร ประมวลการสอน หนังสือแบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ การใช้อุปกรณ์การสอน วิธีสอน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สัมพันธ์กับหมวดวิชานั้น ๆ
3. ควบคุมดูแลการเรียนการสอนในหมวดวิชาที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปตามโครงการและจัดครูสอนแทนในกรณีที่ผู้บริหารมอบหมาย
4. ประชุมครูในหมวดวิชาโดยสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อเสนอแนะให้คำปรึกษาหรือช่วยแก้ไขด้านวิชาการ
5. ส่งเสริมให้ครูในหมวดวิชาได้เข้ารับการอบรม เพื่อเพิ่มความรู้อุทิศความสามารถเพิ่มขึ้นอยู่เสมอ
6. จัดหา สร้าง ดัดแปลงอุปกรณ์ให้มีใช้ในการสอนวิชาหมวดต่าง ๆ พร้อมทั้งดูแลห้องประจำวิชา

7. ประสานงานกับหัวหน้าหมวดวิชาอื่น ๆ ศึกษานิตเทศก์ และสถาบันอื่น ที่ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ

8. จัดนิทรรศการ สาธิตกิจกรรม สนับสนุนการจัดตั้งชุมนุมทางวิชาการ เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถเชิงพฤติกรรมยิ่งขึ้น

9. จัดทำข้อสอบวัดผล ควบคุม เรื่องการวัดผลให้เป็นไปตามระเบียบ วัดผล

10. ประเมินผลการเรียนการสอนในหมวดวิชา สรุปรายงาน การปฏิบัติงาน และเสนอข้อคิดเห็นของครูในหมวดวิชาต่อผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ

11. เสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในหมวดวิชาและโรงเรียน

12. เสนอผลงานของครูในหมวดวิชาต่อผู้บริหาร เพื่อประกอบการพิจารณา ความดีความชอบ

กรมสามัญศึกษา (2527) ยังได้กำหนดหน้าที่ของหัวหน้าหมวดวิชาใน การปฏิบัติงานวิชาการเพิ่มเติม ดังนี้คือ

1. กำหนดผู้สอนประจำรายวิชาต่าง ๆ

2. ดำเนินการให้มีการจัดทำแผนการสอน โครงการสอน จุดประสงค์ การสอน และเครื่องมือวัดผลประจำรายวิชา

3. กำหนดแนวการสอนและการประเมินผลให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ และเข้าใจตรงกัน

4. ควบคุมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร หลักเกณฑ์และ วัตถุประสงค์ที่ตกลงไว้

5. ดำเนินการสอนซ่อม เสริมและแก้ไขผลการเรียนที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ที่กำหนด

6. ประสานงานกับหมวดวิชาอื่น ๆ ให้การเรียนการสอนและกิจกรรมมี ลักษณะเสริมและสอดคล้องกัน นอกจากนี้ยังต้องประสานงานกับฝ่ายส่งเสริมการสอน เพื่อช่วย ให้การเรียนการสอนดีขึ้น

7. ส่งเสริมให้มีการสร้างสื่อการเรียนการสอนขึ้นใช้ภายในหมวดวิชา
8. เตรียมข้อมูลให้พร้อมที่จะรับการตรวจสอบ และพร้อมที่จะให้ข้อเสนอแนะ

เพื่อพัฒนางานวิชาการ

โดยสรุป หัวหน้าหมวดวิชาเป็นผู้บริหารขั้นต้นในโรงเรียน ทำหน้าที่รับผิดชอบ ควบคุม ดูแล และแนะนำครูอาจารย์ในหมวดวิชาของตนอย่างใกล้ชิด การปฏิบัติงานวิชาการ ในโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพถ้าหัวหน้าหมวดวิชาปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ

กล่าวโดยสรุปบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ นอกจากผู้บริหารโรงเรียนซึ่งมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและวางแผนแล้ว บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การปฏิบัติงานวิชาการบรรลุผลตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์และนโยบายของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพได้ คือ ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าหมวดวิชาต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานวิชาการโดยตรง ในการทำหน้าที่นำนโยบายและแผนงานสู่การปฏิบัติจริงนั่นเอง

2. ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้านมาสนับสนุน แต่ในปัจจุบันโรงเรียนไม่สามารถจัดสรรปัจจัยมาสนับสนุนงานวิชาการได้อย่างเพียงพอ เนื่องจากขาดงบประมาณเป็นสำคัญ กรมสามัญศึกษา (2529) จึงได้กำหนดนโยบาย การบริหารและการพัฒนาการศึกษา ปี พ.ศ. 2530 ข้อ 9 เกี่ยวกับนโยบายด้านการระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาการศึกษา คือ "เร่งรัดระดมสรรพกำลังและทรัพยากรทั้งหลายทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน" ดังนั้น โรงเรียนมัธยมศึกษาจึงต้องเร่งระดมทรัพยากรท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว

เนื่องจากการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการจัดการศึกษาในประเทศไทย เป็นเรื่อง ที่เพิ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐอย่างจริงจังภายในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมาเท่านั้น อาจทำให้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความสับสนอยู่ ดังนั้น เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจตรงกัน

เกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่น งานวิจัยนี้จึงขอกล่าวถึงความหมายของทรัพยากรท้องถิ่น ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น และลักษณะการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น จากแนวคิดของ นักการศึกษาทั้งในประเทศและนอกประเทศ ดังนี้

2.1 ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่น

ทรัพยากรท้องถิ่น สามารถเรียกชื่อเป็นภาษาไทยได้หลายอย่าง เช่น แหล่ง วิทยาการในชุมชนหรือแหล่งวิชาการในชุมชน หรือแหล่งความรู้ในชุมชน ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Community Resources หรือ Local Resources ซึ่งนักการศึกษา ให้ความหมายไว้ดังนี้

Olsen (1952) ให้ความหมายว่า "ทรัพยากรท้องถิ่นประกอบด้วยสิ่ง ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งหมดรวมทั้งประสบการณ์ซึ่งอาจได้รับจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือ หลายชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียน ส่วนประกอบดังกล่าวได้แก่ ธรรมชาติ ประชากร ไร่นา โรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มคน องค์กรและสถาบันต่าง ๆ ตลอดจนโครงสร้างและ กระบวนการของสังคมและแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคม"

Nichols (1971) ได้นิยามความหมายของทรัพยากรท้องถิ่นว่า "ทรัพยากรท้องถิ่นสำหรับโรงเรียนนั้นประกอบด้วยประชาชน สถานที่ สิ่งต่าง ๆ และ กิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการศึกษาของนักเรียน เพื่อให้เป็นผลเมืองดี"

นิพนธ์ ศุภปริดี (2521) ให้ความหมายว่า "ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในชุมชน ซึ่งครูหรือนักเรียนอาจนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาได้ เช่น พิพิธภัณฑสถาน ภัตตาคาร โบราณสถาน โรงภาพยนตร์ แม่น้ำลำธาร และบุคคลที่ โรงเรียนอาจจะเชิญมาเป็นวิทยากร หรือวิทยากรและครูออกไปสัมภาษณ์เยี่ยมเยียน เพื่อ ประโยชน์ทางการศึกษา เช่น นุรุษไปรษณีย์ ตำรวจ ชาวสวน พ่อค้า หรือเจ้าหน้าที่ทาง ราชการ เป็นต้น"

เกศินี โชติกเสถียร (2523) ให้ความหมายว่า "แหล่งทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง สถานะทางภูมิศาสตร์และสภาพทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนบุคคล

ในชุมชนที่สถาบันการศึกษานั้นตั้งอยู่หรือบริเวณใกล้เคียง หากเป็นชุมชนอื่นที่ไกลออกไป จะถือว่าเป็นการศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) และการศึกษาชุมชน (Community Study)

จากความหมายของคำว่า ทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าว สรุปได้ว่า ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง บุคคล สถานที่ วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ซึ่งโรงเรียนสามารถนำมาใช้ให้เป็น ประโยชน์ต่องานวิชาการได้

2.2 ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น

ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการนั้น ได้มีนักการศึกษา จำแนกประเภทเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

Ramirez (1954) ได้จำแนกประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น ดังนี้

1. ธรรมชาติเป็นแหล่งวิชา ได้แก่ แสงแดด อากาศ ดิน น้ำ พืช สัตว์ ป่า ภูเขา ภูมิอากาศ ฤดูกาล อุณหภูมิ และความชื้น
2. มนุษย์เป็นแหล่งวิชา ได้แก่ บุคคลทั่วไปในชุมชน
3. แหล่งวิชาทางด้านเทคโนโลยี ได้แก่ แหล่งวิชาอันเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น อากาศยาน รถยนต์ และเคมีภัณฑ์
4. สถาบันเป็นแหล่งวิชา ได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น โรงเรียน วิทยาลัย โบสถ์ ที่ทำการไปรษณีย์ ตลาด โรงพยาบาล

Wesley and Wronski (1958) ได้จำแนกแหล่งทรัพยากรท้องถิ่น เป็น 3 ประเภทคือ

1. ประชาชน
2. ปรากฏการณ์ทางกายภาพ เช่น ดิน ภูเขา พืช แร่ แม่น้ำ และทะเลสาบ เป็นต้น

3. วัฒนธรรมและสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว
กิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งขนบธรรมเนียม ความคิด วิธีประชา จารีต ประเพณี
และทัศนคติ

Nichols (1971) ได้แบ่งประเภทแหล่งความรู้ในชุมชนในหนังสือ
สารานุกรมทางการศึกษา (Encyclopedia of Education) ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ (Specialists) เช่น นักดนตรี จิตรกร
ผู้ชำนาญงานพิเศษ นักกีฬาอาชีพ พนักงานซื้อขายและบริการ พ่อค้า นักธุรกิจ
นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม ช่างนา
2. พ่อแม่หรือผู้ปกครองนักเรียน (Parents of Students)
3. ตัวแทนขององค์กรต่าง ๆ (Agency Representatives) ได้แก่
บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล ศูนย์วัฒนธรรม และหน่วยงานอื่น ๆ
4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม (Business and Industrial
Representatives) ได้แก่ บุคคลที่ทำงานในโรงงาน บริษัทขนส่ง เหมืองแร่
สำนักงานเทศบาล กิจการค้าต่าง ๆ
5. ผู้แทนของรัฐบาล (Government Representatives) เช่น
นายกเทศมนตรี คณะกรรมการของจังหวัด ตำรวจ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่อนามัย
 เป็นต้น
6. คณะกรรมการผู้มีหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำแก่ประชาชน
(Citizen's Advisory Committees) เช่น กรรมการศึกษา คณะกรรมการบริหาร
โรงเรียน คณะที่ปรึกษาของโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน เป็นต้น
7. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ประกอบด้วย
พืช สัตว์ป่า หิน น้ำ ดิน แร่ และวัตถุทางธรรมชาติอื่น ๆ
8. สิ่งทึ่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Resources) ได้แก่ อาคาร
สถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ รถยนต์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ มุขนิยสถาน เป็นต้น

ลำพอง บุญช่วย (2510) ได้แบ่งประเภทของแหล่งวิชาชุมชน ดังนี้

1. แหล่งวิชาชุมชนที่เป็นวัตถุ ได้แก่

1.1 แหล่งวิชาโดยธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ทะเลสาบ
ลำธาร ป่าไม้ ภูเขา หุบเขา ต้นไม้ สัตว์เลี้ยง แมลง นก ดิน หินแร่ ฯลฯ

1.2 แหล่งวิชาที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ตึกรามบ้านเรือน
โบสถ์ วิหาร ถนน สะพาน สวนดอกไม้ แม่น้ำ ฯลฯ

1.3 บุคลากร เช่น ข้าราชการ ชาวนา ชาวสวน
ช่างไม้ ช่างทอผ้า ฯลฯ

1.4 ขบวนการหรือกรรมวิธีต่าง ๆ ในชุมชน เช่น วิธี
ปลูกข้าว วิธีจับปลา ฯลฯ

2. แหล่งวิชาชุมชนทางจิตวิทยา ได้แก่ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความคิด จิตใจ
เช่น

2.1 สถาบันต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติหรือพิธีการหรือกิจกรรม
ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันนั้น ๆ เช่น โรงเรียน สถาบันของรัฐบาล สถาบันทางศาสนา สถาบัน
ครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจ ฯลฯ

2.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของชุมชน
ความสัมพันธ์ในครอบครัว ประเพณีทางศาสนา ฯลฯ

2.3 ความคิดเห็นที่เขียนไว้ บันทึกไว้ รวมถึงวัสดุตีพิมพ์และ
งานด้านศิลปะ เช่น ภาพเขียน สถาปัตยกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ ฯลฯ และงานด้าน
วรรณคดีที่ไม่ได้มีการจดไว้ บันทึกไว้ เป็นแต่เพียงจดจำด้วยปากเปล่าต่อ ๆ กันมา เช่น
นิทาน สุภาษิต โคลงกลอน บทเพลง ฯลฯ

ประหยัด จิระวรพงษ์ (2520) จำแนกแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ในชุมชน
ดังนี้

1. บุคคล ผู้ซึ่งมีความสามารถในด้านอาชีพต่าง ๆ
2. สถานที่ในชุมชนที่เป็นสถานที่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้
หุบเขา และภูเขา และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โรงเรียน วัด สมาคม ห้องสมุด
สวนสัตว์ และโรงงาน

3. วัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ สิ่งของต่าง ๆ ที่สามารถดำเนินการเรียน
ได้อย่างมีความหมาย

4. เครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ วัตถุที่ทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต
สิ่งต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

5. กิจกรรมของชุมชน ได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน งานประเพณี
และพิธีต่าง ๆ

วิรุพท์ สีลาพฤทธิ (2520) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นได้ดังนี้

1. ตัวอย่างและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวครูและนักเรียน ซึ่ง
อาจจะใช้เป็นสื่อการสอนได้ เช่น ขณะเดินทางมาโรงเรียนนักเรียนพบอุบัติเหตุรถชนกัน
นำมาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังหน้าชั้น เป็นต้น

2. บุคคลเป็นสื่อการสอนที่มีประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลใน
โรงเรียนหรือนอกโรงเรียนที่มีความรู้ในเรื่องที่ตนทำเป็นอย่างดี เช่น ผู้ปกครอง ชาวไร่
พ่อค้า เกษตรกร ทนายความ แพทย์ ฯลฯ

3. แหล่งวิทยากร เช่น สถาบัน สถานที่ต่าง ๆ ได้แก่ หน่วยงาน
ของทางราชการ โรงงานต่าง ๆ โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ ที่ทำการไปรษณีย์ เป็นต้น

4. วัสดุได้เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ที่ได้จากการขอหรือบริจาคจากองค์การ
หน่วยงาน สถานทูต ธนาคาร บริษัทห้างร้านต่าง ๆ เป็นต้น สถานที่เหล่านี้อาจมี
วัสดุเหลือใช้ หรืองบประมาณส่วนหนึ่งที่จัดสรรไว้เพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ โรงเรียนอาจจัด
ขอมาพิจารณาผลิตสื่อการสอนต่อไป

สุทิน เนียมพลับ (2522) จำแนกแหล่งทรัพยากรในชุมชนออกเป็น 4
ประเภท คือ

1. ทรัพยากรบุคคล ได้แก่

1.1 ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญพิเศษ ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้
ความสามารถเฉพาะอาชีพที่ถนัด เช่น ช่างแกะสลัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างปั้น เป็นต้น

1.2 ผู้ปกครองที่มีความสามารถพิเศษ ข้าราชการต่าง ๆ

2. แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่
  - สภาพทางภูมิศาสตร์ ภูเขา พืช สัตว์ป่า ฯลฯ
  - ลักษณะของหิน ดิน แร่ ที่มีค่าของมนุษย์ในท้องถิ่น ฯลฯ
  - แม่น้ำ น้ำตก ฯลฯ
3. แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ได้แก่
  - ชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีไทยท้องถิ่น
  - ชีวิตชาวภูไท ชาวกะเหรี่ยง ชาวเขมร ชาวประมง ฯลฯ
4. แหล่งทรัพยากรทางสังคม ได้แก่
  - โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ
  - สภาตำบล สภาเทศบาล
  - สถานที่สำคัญทางราชการต่าง ๆ

ชูศรี สนิทประชากร (2522) แบ่งแหล่งทรัพยากรในชุมชนออกเป็น

4 ประเภท คือ

1. แหล่งทรัพยากรบุคคล ในชุมชนที่บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน ซึ่งอาจช่วยให้ความรู้แก่นักเรียนตามความสามารถของเขา โดยนักเรียนจะได้สนทนา พูดจาปราศรัยหรือฟังคำบรรยาย อภิปรายจากบุคคลในชุมชน
2. แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนประกอบด้วยพืช สัตว์นานาชนิด แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ฯลฯ ที่ทำให้เกิดความสดชื่นและผลิตผลิติน ซึ่งถ้านักเรียน ได้ศึกษาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้จะเกิดความรู้ ความเข้าใจ และจดจำไปได้นาน เพราะนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงและช่วยให้นักเรียนได้รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย
3. แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ชุมชนแต่ละแห่งมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง นักเรียนจะต้องหาทางศึกษาและทำความเข้าใจ กับสิ่งเหล่านี้ให้ถ่องแท้ พยายามหาทางส่งเสริมและแก้ไข ปรับปรุงให้วัฒนธรรมเหล่านี้คงอยู่ต่อไป
4. แหล่งทรัพยากรสังคม ความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชนแตกต่างกัน

นักเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ดังนั้น นักเรียนต้องศึกษาและเรียนรู้ความเป็นอยู่ของสังคม ให้ถ่องแท้เพื่อจะได้ปรับปรุงตัวเองให้อยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข นักเรียนจะต้องศึกษากระบวนการสังคมให้รู้ว่าสังคมนั้นมีระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างไร แล้วศึกษาปัญหาของสังคม วิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความซาบซึ้ง และรู้แจ้งเห็นจริงในความต้องการของสังคมที่นักเรียนอาศัยอยู่

ลัดดา ศุขปรีดี (2523) จำแนกประเภทแหล่งวิชาชุมชนในการเรียนการสอน ดังนี้

1. แหล่งวิชาการภายในโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียน อาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ ต้นไม้ ใบหญ้า แมลง ก้อนหิน ดิน สวนครัว ครู นักเรียน คณะกรรมการโรงเรียน เป็นต้น
2. บุคคลที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร เช่น ชาวนา ชาวประมง ช่างไม้ พ่อค้า ข้าราชการ ตำรวจ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ภิภุสงฆ์ บรูชไปรษณีย์
3. แหล่งวิชาภายในชุมชนและนอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปุชนิยสถาน วัตถุโบราณ สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา และพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น
4. กิจกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ผลงานด้านศิลป สถาปัตยกรรม วรรณคดี ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น

จรรยา เรื่องมาลัย และคณะ (2523) ได้แบ่งแหล่งวิชาชุมชนตามลักษณะได้ดังนี้

1. สถานที่ประกอบไปด้วยโรงเรียน วิทยาลัย วัด ตลาด ร้านค้า สมาคม สถานีอนามัย สถานีตำรวจ แม่น้ำ ลำคลอง ถนน ภูเขา โรงพยาบาล ที่ทำการไปรษณีย์ โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ฯลฯ
2. บุคคล แหล่งวิชาชุมชนเกี่ยวกับบุคคล เรียกว่า วิทยากร ได้แก่ ครู อาจารย์ นักเรียน พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจ เจ้าหน้าที่อนามัย พ่อค้า เกษตรกร พัฒนาการ คนขับรถ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศมนตรี

3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีซึ่งชุมชนและโรงเรียนจัดขึ้น เช่น การทำบุญใส่บาตร เวียนเทียน การจัดนิทรรศการ การสาธิต การแสดงพื้นเมือง งานประเพณีในท้องถิ่น การศึกษานอกสถานที่ กิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ

4. วัสดุ เครื่องมือ และเครื่องใช้ ได้แก่ วัสดุเครื่องมือและเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับสื่อการเรียน คือ หนังสือแบบเรียน นิตยสาร วารสาร เอกสาร แผนภูมิ ลูกโลก ของจริง ของจำลอง เทป วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องฉายภาพยนตร์

วิจัย ราชบุรีศิริ (2524) จำแนกแหล่งทรัพยากรในชุมชนเป็น 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความถนัดพิเศษในวิชาการต่าง ๆ การอาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม การปกครอง การสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 วิทยากรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้น ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ช่างนา ช่างสวน ชาวไร่ พระสงฆ์ เป็นต้น

1.2 วิทยากรผู้มาเยี่ยม ได้แก่ บุคคลในท้องถิ่นที่มาเยี่ยมหรือเป็นแขกของชุมชนเป็นครั้งคราว ครูควรพิจารณาเชิญบุคคลเหล่านั้นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นครั้งคราว เช่น ศึกษานิเทศก์ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งครูสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้อง และซาบซึ้งในคุณค่าเหล่านั้น เช่น แม่น้ำ ลำคลอง อ่าว ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดิน หิน แร่ น้ำตก พืช สัตว์ในท้องถิ่น ฯลฯ

3. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นใช้ทุกประเภท เช่น เพื่อความรู้ ความเข้าใจ ความสุข และความเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการอบรม ซึ่งได้แก่

3.1 ห้องสมุดประชาชน

3.2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

3.3 วัด โบสถ์ และสุเหร่า

3.4 สมาคมต่าง ๆ

3.5 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

3.6 สถานที่ประกอบกิจการต่าง ๆ

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525) ได้กล่าวถึงแหล่งความรู้ในชุมชนไว้ 4 ประเภทคือ

1. แหล่งความรู้ทางบุคคล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญพิเศษที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะ เช่น ช่างแกะสลัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างปั้น ฯลฯ รวมทั้งผู้ปกครอง นักเรียน ตำรวจ ข้าราชการ เป็นต้น
2. แหล่งความรู้ทางทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ ภูเขา พืช สัตว์ป่า ลักษณะของหิน ดิน น้ำ แร่ สิ่งที่มีค่าของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น
3. แหล่งความรู้ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ประเพณีของท้องถิ่น เช่น บุญบั้งไฟ การทำขวัญ แต่งงาน งานบวช เป็นต้น
4. แหล่งความรู้ทางสังคม ได้แก่ การดำเนินชีวิตของชุมชน อาชีพต่าง ๆ เช่น พ่อค้า ชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ช่างตัดผม ช่างตัดเสื้อ ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า การศึกษานอกสถานที่ในแหล่งต่าง ๆ เช่น โรงงานต่าง ๆ สถานที่ราชการ

การจำแนกประเภททรัพยากรท้องถิ่นของนักการศึกษาที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ทรัพยากรท้องถิ่นสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) ทรัพยากรทางบุคคล 2) ทรัพยากรทางธรรมชาติ 3) ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และ 4) ทรัพยากรทางสังคม ซึ่งตรงกับคู่มือการบริหารการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (2526) ที่ได้กล่าวถึงประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ดังนี้ "ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนสามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยประกอบการเรียนการสอนได้ดี คือ ทรัพยากรทางบุคคล ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางสังคมในชุมชนนั้น ๆ"

2.3 การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่องานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีวิธีการใช้หรือลักษณะการใช้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโรงเรียนว่าจะเลือกใช้วิธี

แบบใดจึงจะเหมาะสมกับงานวิชาการแต่ละงานเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ดั้งที่นักการศึกษาทั้ง
ทั้งต่างประเทศและในประเทศได้เสนอไว้ คือ

Cook and Olsen (1952) ได้ระบุวิธีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่ปฏิบัติกัน
โดยทั่วไป ได้แก่ การศึกษาวัสดุเอกสารต่าง ๆ การใช้โสตทัศนูปกรณ์ การเชิญวิทยากรมา
บรรยายในโรงเรียน การสัมภาษณ์ผู้แทนของชุมชน การศึกษานอกสถานที่ การสำรวจชุมชน
การตั้งค่ายพักแรม การทำหน้าที่บริการประชาชน และการหาประสบการณ์จากการฝึกงาน

Olsen (1960) ได้เสนอแนะวิธีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ดังนี้

1. นำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากภายนอกโรงเรียนมาให้นักเรียนศึกษา
ค้นคว้า

2. ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน
3. เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิตในโรงเรียน
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
5. พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน
7. การศึกษานอกสถานที่ไกลออกไป
8. การตั้งค่ายพักแรม
9. โครงการบริการสังคม
10. การจัดให้นักเรียนมีประสบการณ์จากการฝึกงาน

Kenworthy (1962) ได้แบ่งวิธีการใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. การนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เช่น การไปทัศนศึกษาโรงงาน
กิจการธุรกิจ วัด ฯลฯ

2. การศึกษาชุมชน โดยศึกษาถึงประวัติของชุมชน ประชาชน
กระบวนการทางสังคม อาชีพ สุขภาพอนามัย ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ในปัญหาของ
ชุมชน

3. การให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้รู้
4. การเชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิต
5. การให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง
6. การจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในห้องเรียนให้เพียงพอ
7. การจัดโครงการบริการสังคม
8. การเปิดโอกาสให้นักเรียนมีประสบการณ์ใหม่ ๆ
9. การให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการทำงานและฝึกงาน

Wittich and Schuller (1967) ได้สรุปว่ามีวิธีการใช้ทรัพยากร
ห้องเรียน อยู่ 2 วิธีคือ

1. การนำตัวบุคคล สิ่งของหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามาสู่
ห้องเรียน
2. การนำนักเรียนออกไปยังชุมชน เพื่อให้มีประสบการณ์ตรง พบเห็น
สถานที่ เป็นจริง เพื่อให้การเรียนการสอนในชั้นสมบูรณ์ขึ้น

Michaelis (1972) เสนอแนะการใช้แหล่งทรัพยากรห้องเรียน ในการเรียน
การสอน ดังนี้

1. การนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้ในการเรียน
การสอน (Daily Experiences)
2. การทัศนศึกษา (Study Trips)
3. เชิญผู้มีความรู้ความชำนาญมาบรรยายหรือสาธิต
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะด้านในห้องเรียน

ลัดดา ศุขปรีดี (2522) ได้กล่าวถึงการนำแหล่งทรัพยากรห้องเรียนมาใช้ในการ
การเรียนการสอนว่าอาจทำได้ 2 วิธี คือ

1. นำแหล่งวิชาชุมชนมาใช้ในห้องเรียน เช่น การนำวัสดุอุปกรณ์
บางอย่างในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน หรือเชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นต้น

2. พานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ ซึ่งแหล่งวิชาชุมชนตั้งอยู่ ได้แก่ พาไปชมฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ไปดูการทำนา ไปชมสถานที่ราชการใกล้ ๆ โรงเรียน เป็นต้น และรวมถึงการพาไปศึกษานอกสถานที่ยังแหล่งวิชาที่อยู่นอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น ไปชมพิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

ประถม แสงสว่าง (2525) เสนอวิธีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์กับสถานศึกษา 2 วิธีคือ

1. พาสถานศึกษาออกไปหาชุมชน มีวิธีการดำเนินดังนี้

- 1.1 การท่องเที่ยวหาความรู้
- 1.2 การสำรวจ
- 1.3 การไปพักผ่อน
- 1.4 การไปสัมภาษณ์
- 1.5 การขยายการศึกษาไปยังชุมชน
- 1.6 การให้ความร่วมมือกับกิจการทางด้านสังคม
- 1.7 การให้ประสบการณ์ในการทำงาน

2. พาชุมชนเข้ามาในสถานศึกษา มีวิธีดำเนินการจัดหาหรือนำมาโดยทางต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 ข่าวสารวัสดุตีพิมพ์
- 2.2 โสตทัศนศึกษา
- 2.3 บุคคลที่เป็นวิทยากร

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525) กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นไว้ 2 วิธี คือ

1. การนำชุมชนมาสู่โรงเรียน มีวิธีการดังนี้

- 1.1 เชิญบุคคลมาเป็นวิทยากรในโรงเรียนตามความสามารถพิเศษ
- 1.2 นำเอกสารและสิ่งพิมพ์ของชุมชนมาเผยแพร่ในโรงเรียน
- 1.3 การร่วมกิจกรรมพิเศษของโรงเรียน
- 1.4 จัดตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครอง

2. การนำโรงเรียนสู่ชุมชน มีวิธีการดังนี้

2.1 จัดศูนย์สนใจอาชีพขึ้นในโรงเรียนเพื่อบริการแก่ชุมชน

2.2 ครูออกไปเยี่ยมชุมชน ศึกษาสำรวจชุมชน แล้วหา

แนวทางนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอน

2.3 ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ พัฒนาชุมชนตามความสามารถ
เข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของท้องถิ่น

2.4 จัดทัศนศึกษา เยี่ยมชมโรงงานอุตสาหกรรม การทำไร่นา
ทำนา ทำสวน การประกอบอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น

ทวน พินธุพันธ์ (2528) เสนอวิธีการใช้ทรัพยากรในชุมชน ดังต่อไปนี้

1. นำทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน
ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ทำได้ง่ายในแต่ละชุมชน เช่น หินชนิดต่าง ๆ ตามภูเขา หินปะการัง
เปลือกหอยในทะเลหรือชายทะเล พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เป็นต้น

2. เชิญบุคคลในชุมชนหรือทรัพยากรบุคคลมาเป็นวิทยากร เช่น เชิญ
เกษตรกรอำเภอมารรยายหรือสาธิตเกี่ยวกับการเกษตร นิมนต์พระมาสอนศีลธรรม

3. พานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ ตามสถาบันต่าง ๆ เช่น
โรงพยาบาล สถานือนามัย โรงงานอุตสาหกรรม สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ และวัด เป็นต้น

4. ให้นักเรียนศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น ให้นักเรียนศึกษาเกี่ยวกับ
เพลงพื้นบ้าน ให้นักเรียนศึกษาศิลปะพื้นบ้านประเภท เครื่องจักสาน เครื่องมือทำนา เครื่องใช้
ในบ้าน เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้วัฒนธรรมพื้นบ้านได้รับการอนุรักษ์ต่อไป

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2528) กล่าวถึงวิธีใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนที่
โรงเรียนควรจะนำมาใช้ประโยชน์ต่อการสอนของครู และการเล่าเรียนของนักเรียน ดังนี้

1. การนำนักเรียนออกไปสู่แหล่งวิทยาการต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อศึกษา
เช่น การสำรวจ การสัมภาษณ์ การออกไปตั้งค่ายพักแรม

2. การนำแหล่งวิทยาการมาสู่ห้องเรียนเพื่อการศึกษา เช่น การเชิญ
วิทยากรต่าง ๆ ที่มีความสามารถในด้านที่วิทยากรนัดมาอภิปราย การจัดนิทรรศการ ซึ่งก่อ

ให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษา

3. ส่งนักเรียนเข้าไปฝึกงานหรือเข้าไปเรียนในสถานที่ประกอบการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา เช่น ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ การทำนา การประมง โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยให้สถานที่นั้นจัดเวลาสำหรับการฝึกงาน

สรุปการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในงานวิชาการนั้น มีลักษณะการใช้ 2 ลักษณะ คือ 1) การนำทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาสู่โรงเรียน และ 2) การนำโรงเรียนออกไปสู่ท้องถิ่น ซึ่งแต่ละลักษณะมีวิธีการนำไปใช้ต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพยากร จุดมุ่งหมายและความต้องการของการนำไปใช้ ดังนั้นบุคลากรผู้เกี่ยวข้องกับงานวิชาการในโรงเรียนจำเป็นต้องศึกษาลักษณะและวิธีการใช้ทรัพยากรแต่ละประเภทโดยยึดจุดมุ่งหมายและความต้องการของการนำไปใช้เป็นเกณฑ์ ทั้งนี้เพื่อให้การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นไปอย่างถูกต้อง และตรงตามวัตถุประสงค์อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเวลาที่เสียไป

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิพนธ์ รอดภัย (2525) ได้วิจัยเรื่อง โครงสร้างและกระบวนการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารงานวิชาการที่เป็นจริงของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่เกิดจากโครงสร้างและกระบวนการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี

ผลการวิจัย พบว่าโรงเรียนปฏิบัติดีน้อยในการสำรวจและวางแผนเพื่อนำแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียน การจัดการเรียนการสอนยังอยู่เฉพาะภายในโรงเรียน

วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2525) ได้วิจัยเรื่อง การใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะการใช้ประโยชน์ของแหล่งทรัพยากรชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง และเพื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูสังคมศึกษา ในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนครูสังคมศึกษา ทั้งในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง ส่วนมากประสบปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการใช้แหล่งชุมชนซึ่งมีจำกัด การวัดผลและประเมินผลทำได้ไม่เต็มที่ วิทยากรและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน นักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการใช้แหล่งชุมชน รวมทั้งขาดทักษะในการใช้ ครูสังคมศึกษาส่วนมากมีความเห็นว่าสมควรใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีประโยชน์มากทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ตรง รู้จักวิธีค้นคว้าหาความรู้ และทำให้นักเรียนเกิดความรักผูกพัน และภูมิใจท้องถิ่นและชาติของตน

วนิดา เลหาวัฒน์ (2526) ได้ศึกษารายงานเรื่อง การใช้ประโยชน์จากแหล่งวิชาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการใช้ประโยชน์จากแหล่งวิชาชุมชนเกี่ยวกับขอบเขต ลักษณะการใช้ ปัญหา ความต้องการความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูและผู้บริหารในระดับประถมศึกษา และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างครู ความคิดเห็นระหว่างผู้บริหาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กับสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและสังกัดเทศบาล เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งวิชาชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและสังกัดเทศบาลมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิชาชุมชนมากกว่าครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 6 เรื่องคือ ครูไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งวิชาชุมชนนั้น ๆ อย่างเพียงพอ เสียเวลา การติดต่อแหล่งวิชาชุมชนมีพิธีการมากเกินไป ผู้บริหารไม่สนับสนุนนักเรียนไม่สนใจไปศึกษานอกสถานที่ และเจ้าหน้าที่แหล่งวิชาไม่ให้ความร่วมมือ

ฉวีวรรณ เต็มพิทักษ์ (2528) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการบริหารงานวิชาการในการใช้หลักสูตร มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลางสังกัดกรมสามัญศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการในการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการด้านการใช้สื่อการสอนและแหล่งทรัพยากรในห้องเรียน โรงเรียนยังไม่มีสำรวจแหล่งทรัพยากรห้องเรียน เพื่อนำมาช่วยในการสอน

ชำนาญ วัฒนะ (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัญหาและอุปสรรคของการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่เป็นโรงเรียนดีเด่นกับโรงเรียนธรรมดา

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรในชุมชน ในการบริหารงานวิชาการที่ประสบปัญหาในระดับมากที่สุดคือ โรงเรียนไม่มีงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนทรัพยากรในชุมชนประเภทบุคคลบางกลุ่มที่เชิญมาเป็นวิทยากรและปัญหาในระดับมาก คือ ทรัพยากรประเภทบุคคลบางกลุ่มไม่มีเวลาว่างพอที่จะให้ความช่วยเหลืองานบริหารด้านวิชาการ ครูประสบปัญหาและอุปสรรคของการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาในระดับมากที่สุด ไม่มีงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และปัญหาในระดับมากคือ เมื่อใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องรับผิดชอบมากขึ้น

ประสิทธิ์ อามาตร์ (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 10 โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 10
2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกับการใช้
แหล่งความรู้ในชุมชนในสภาพจริงของครู โรงเรียนประถมศึกษาที่ สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐาน
อาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เขตการศึกษา 10
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของครูในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอน
กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เขตการศึกษา 10

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนของครูระดับ
ปานกลางในด้านค่าใช้จ่ายสำหรับวิทยากร ครูไม่สะดวกที่จะไปติดต่อวิทยากรที่อยู่ห่างไกลจาก
โรงเรียน ครูไม่มีเวลาศึกษาและวางแผนเชิญวิทยากรที่เหมาะสมกับแขนงงานไว้ล่วงหน้า
เสียค่าใช้จ่ายสูง นักเรียนไม่มีความสามารถที่จะไปสัมภาษณ์หรือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
ผู้รู้หรือผู้ชำนาญไม่ค่อยมีเวลาว่างและขาดงบประมาณที่จะซื้ออุปกรณ์ที่หายากในท้องถิ่น ส่วน
ปัญหาและอุปสรรคที่ครูประสบในระดับน้อยคือผู้บริหารและครูในโรงเรียนเดียวกันไม่สนับสนุน
ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือ

ประพนธ์ จันทรัตน์ (2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นใน
งานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2 โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้และปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2

ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนส่วนใหญ่นำมาใช้ในงานวิชาการนั้น
ประเภททรัพยากรบุคคล ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ครูอาจารย์โรงเรียนอื่น และผู้เชี่ยวชาญ
เฉพาะด้าน ประเภททรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สถานที่ประกอบการและ
ห้องสมุด ประเภททรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ดิน หิน แร่ และวนอุทยาน

ลักษณะการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการ ทรัพยากรทางบุคคลโรงเรียน
ส่วนใหญ่ใช้ในลักษณะขอคำปรึกษาหารือหรือขอเสนอแนะ และขอพิมพ์เอกสารทางวิชาการ

ส่วนทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นใช้ในลักษณะมอบหมายงานให้นักเรียนไปศึกษาข้อความรู้ด้วยตนเอง ขอยืมเอกสารทางวิชาการ และให้ครูนักเรียนไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับทรัพยากรทางธรรมชาติใช้ในลักษณะเป็นวัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน และ การศึกษานอกสถานที่ ทรัพยากรทางสังคมใช้ในลักษณะให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมและนำข้อมูล มาจัดนิทรรศการ

ปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทรัพยากรทางบุคคล ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการใช้ที่โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบ ได้แก่ ระยะทางห่างไกลและปริมาณมีน้อย ส่วนทรัพยากรทางสังคม ปัญหาการใช้ ได้แก่ ขาดการอนุรักษ์ เพื่อการศึกษา และคุณภาพทรัพยากรไม่เป็นแบบที่ดี สำหรับปัญหาการดำเนินการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ได้แก่ ขาดงบประมาณและข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรท้องถิ่น และปัญหาความปลอดภัย

จากทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าทรัพยากรท้องถิ่นมีประเภทต่าง ๆ มากมาย และหลากหลายที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการในโรงเรียน ดังนั้นการนำทรัพยากรท้องถิ่น เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด บุคลากรที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับงานวิชาการในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชา และครูผู้สอนจำเป็นต้องรู้ลักษณะและวิธีการนำทรัพยากรแต่ละประเภทมาใช้ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับลักษณะงานวิชาการแต่ละงานด้วย เพราะจะส่งผลให้งานวิชาการที่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และค่านิยมต่าง ๆ จนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของประเทศชาติได้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง "การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร" เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงว่า งานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้นำทรัพยากรท้องถิ่นประเภทใดบ้างมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ลักษณะการใช้เป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะทำให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการในโรงเรียนได้นำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยมีปัญหาน้อยที่สุด เพื่อให้การดำเนินงานวิชาการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น